

نظام سیاست گذاری ادغام بانکها در ایران با تاکید بر سیاست گذاری شبکه‌ای

شاپور تقی زاده^۱، سلیمان ایران زاده^{۲*}، احسان شاکری خوئی^۳

چکیده

زمینه: نظام بانکی کشور برای اجرای صحیح سیاست‌های پولی نیازمند یکپارچه‌سازی است و این یکپارچه شدن تنها از محل ادغام بانک‌های کوچک‌تر در بانک‌های بزرگ‌تر و با بنیه مالی مناسب امکان پذیر است.

هدف: مقاله حاضر با هدف طراحی نظام مطلوب سیاست‌گذاری ادغام بانکها در ایران با تاکید بر سیاست‌گذاری شبکه‌ای انجام شد.

روش: این مطالعه از نظر هدف کاربردی-توسعه‌ای، از نظر روش و بازه زمانی گردآوری داده‌ها، یک پژوهش پیمایش مقطعی و از نظر شیوه تحلیل داده‌ها، یک پژوهش آمیخته می‌باشد. جامعه مشارکت‌کنندگان در بخش کیفی را مدیران ارشد صنعت بانکداری کشور و جامعه آماری در بخش کمی را مدیران شعب بانکی کشور تشکیل می‌دهند. ابزار گردآوری داده‌ها، مصاحبه نیم‌ساختاریافته و پرسشنامه محقق ساخته بود. برای شناسایی ابعاد و مولفه‌های طراحی نظام مطلوب سیاست‌گذاری شبکه‌ای ادغام بانک‌های ایران از روش تحلیل مضمون، تعیین روابط عناصر از روش مدلسازی ساختاری-تفسیری و جهت اعتبارسنجی هم از روش حداقل مربعات جزئی استفاده شد.

یافته‌ها: با استفاده از روش تحلیل کیفی مضمون در مرحله کدگذاری باز ۴۴۲ کد شناسایی گردید. در نهایت از طریق کدگذاری محوری به ۵ مقوله فراگیر، ۸ مقوله سازمان‌دهنده و ۵۱ مضمون پایه دست پیدا شد.

نتیجه‌گیری: براساس نتایج مشخص گردید ارزیابی محیطی بانکداری، ارزیابی درون‌سازمانی، ارزیابی ذی‌نفعان بانکی و اسناد بالادستی بر سیاست‌گذاری شبکه‌ای و سیاست‌گذاری ادغام تأثیر دارند. سیاست‌گذاری شبکه‌ای و ادغامی بر ادغام بانک تأثیر می‌گذارد و ادغام بانک منجر به عملکرد مالی و غیرمالی بانک‌ها می‌شود.

واژگان کلیدی: سیاست‌گذاری شبکه‌ای، ادغام بانکها، صنعت بانکداری

^۱ دانشجوی دکتری سیاست گذاری عمومی، دانشکده ادبیات، حقوق و علوم سیاسی، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران.-

Gh.taghizadeh@uma.ac.ir

^{۲*} استاد، دانشکده مدیریت و اقتصاد، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران (نویسنده مسئول) iranazadeh@iaut.ac.ir

^۳ استادیار، دانشکده ادبیات، حقوق و علوم سیاسی، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران - Shakeri-eh@yahoo.com

به شمار می‌رود که در صورت صحیح انجام شدن باعث نظارت بیشتر بانک مرکزی و بازسازی ساختارهای بانکی و نهادهای مالی نیز می‌گردد (دویانتی و واندابیو^۲، ۲۰۲۳). از همین رو است که امروزه ادغام بانک‌ها در بسیاری از کشورها جهت نیل به اهداف گوناگون، مانند افزایش صرفه اقتصادی، افزایش سرمایه بانک‌ها و یا خروج از بحران‌های بانکی رواج یافته است. درکنار فواید ادغام بانک‌ها، نبود مقررات مناسب و در نتیجه اجرای نامطلوب ادغام از مهمترین چالش‌ها درباره این موضوع است (دانش‌آرا و همکاران، ۱۴۰۰). البته فرآیند ادغام بانک‌ها با چالش‌های مختلفی از جمله مدیریتی، حقوقی، قانونی، سازمانی و فرهنگی روبه‌رو خواهد شد که غفلت از هر کدام از این بخش‌ها آسیب‌های جبران‌ناپذیری را برای بانک‌ها به دنبال خواهد داشت. لذا شناسایی چالش‌های پیش‌روی ادغام در بخش‌های مختلف و ارائه راهکارهای جدید علمی برای درمان آسیب‌های احتمالی ادغام بانک‌ها مؤثر خواهد بود (طباطباییان و مکوندی‌گوداژدر، ۱۳۹۸).

مسائل متعدد و مهمی پیرامون ادغام بانک‌ها نزد پژوهشگران و سیاست‌گذاران مطرح است. منابع موجود حاکی از آن است که پیامدهای ادغام بانک‌ها مبهم است. براساس نظریه‌های کلاسیک پیامدهای حاصل از این فرآیند گاهی در تناقض با یکدیگر است. در نظریه‌های جدیدتر نیز اعتقاد بر این است که سیاست‌گذاری در زمینه ادغام بانکی به شرایط منطقه‌ای و ملی بستگی زیادی دارد (سواپاما و کاواگوچی^۳، ۲۰۲۲). با این وجود برخی دیگر از پژوهشگران معتقدند یکی از روش‌های توسعه و افزایش کارایی، ادغام است. ادغام در صورتی که صحیح انجام شود، نتایج مالی و غیرمالی چشمگیری به همراه خواهد داشت. معمولاً ادغام‌ها هنگامی اعمال می‌شوند که بانک‌ها در تأمین هزینه‌های خود با مشکل مواجه بوده و یا آنها در اندازه‌ای عمل کنند، که از صرفه مقیاس برخوردار نبوده و یا از توانایی‌های مدیریتی کمتری بهرمنند باشند. در این شرایطی بانک‌ها تصمیم به ادغام با بانک‌هایی می‌گیرند که بتوانند این کاستی‌ها را برای آنها پوشش دهد. از این رو، ادغام‌های جهانی برای بهره‌مندی از مزایای صرفه‌جویی در مقیاس و ظرفیت مدیریتی بالا، با هدف نجات بانک‌ها از ورشکستگی

ادغام بانک‌ها یک مساله اساسی در نظام بانکداری کشور است چرا که به‌واسطه وجود شمار زیادی از بانک‌ها و مؤسسات مالی مشابه، هم نظارت و ساماندهی آنها توسط بانک مرکزی را دشوار ساخته و هم موجب نابسامانی پولی در کشور شده است. یکی از راهکارهای رفع این معضل که اخیراً توسط بانک مرکزی در حال اجرا است، ادغام این بانک‌ها و مؤسسات در یکدیگر است (رمضانی و همکاران، ۱۴۰۰). ادغام بانکی، اجتماع واحدها یا مؤسسات بانکی در قالب یک شخصیت است. در فرآیند معامله ادغام، یک بانک در دیگری ذوب شده و شخصیت جدیدی شکل می‌گیرد، از آنجاییکه سهامداران در پی خلق ثروت و سودآوری مستمر برای خود هستند و مالکیت سهام شرکت‌ها ابزاری برای رسیدن به این خواسته بنابراین، افزایش کارایی بانک‌ها، صرفه‌جویی در مقیاس، صرفه‌جویی عملیاتی، افزایش سهم بازار و مواردی مانند این را می‌توان از اهداف اصلی ادغام دواطلبانه برای تولد یک بانک قوی، سالم و توانمند دانست (اسکندری و موغلی، ۱۴۰۰). از آثار کلان این فرآیند می‌توان کیفیت عملکرد نظام بانکی و کیفیت اجرای سیاست پولی را نام برد. فرآیند ادغام باعث کاهش تعداد بانک‌ها و افزایش تمرکز سپرده‌ها و تسهیلات نزد بانک شده و نظارت بر آنها را تسهیل می‌کند. از سوی دیگر با کاهش رقابت میان بانک‌ها بر کیفیت عملکرد و خدمات بانکی اثر می‌گذارد. همچنین، ادغام بانک‌ها از طریق تغییر در حجم ذخایر و نقدینگی بر کیفیت اجرای سیاست پولی اثرگذار خواهد بود (اسماعیلی و منصوریان طباطبایی، ۱۴۰۱).

مطالعات پیشین با بررسی تأثیر ادغام بانکی بر اعتبار و عملکرد آن دو مساله اصلی را مورد تأکید قرار داده‌اند. ادغام بانکی از یک سو قدرت بانک حاصل از ادغام را در بازار بهبود می‌بخشد و سهم بازار آن را افزایش می‌دهد. از سوی دیگر کارایی مدیریتی مساله مورد تناقض است که مدیران بانک‌های مختلف پس از ادغام باید بخش قابل توجهی از قدرت خود را از دست بدهند. به همین دلیل ادغام بانکی محل بحث بوده است (اوچیو و یوسوجی^۱، ۲۰۲۲). ادغام بانک‌ها یکی از کارسازترین سازوکارهای اقتصادی برای نجات بنگاه اقتصادی از شرایط نابسامان مالی و ورشکستگی

³ Sawayama & Kawaguchi

¹ Uchino & Uesugi

² Dwiyaniti, & Wondabio

آن با عنوان سیاست‌گذاری شبکه‌ای یاد می‌شود (مصلی‌نژاد، ۱۳۹۸). سیاست‌گذاری شبکه‌ای به پژوهشگران و تحلیل‌گران حوزه سیاست‌گذاری عمومی به طور اعم و متولیان سیاست‌گذاری به طور اخص این امکان را می‌دهد تا با شناسایی عاملان تاثیرگذار، بازیگران اصلی و ذینفعان مختلف، خروجی‌های سیاستی را با توجه به قدرت و ارتباطات آنها در شبکه‌های تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری مورد ملاحظه قرار دهند (روحی‌مقدم، ۱۳۹۶).

از منظر قانونی نیز خلاء قوانین در این زمینه، بر ضرورت مطالعه پیرامون سیاست‌گذاری ادغام بانکی تاکید دارد. با توجه به آثاری که از ادغام بانک حاصل می‌شود، اتخاذ تصمیم در این خصوص توسط اسطرک‌های تجاری مستلزم وجود مبنای قانونی توجیه‌کننده است، درحالیکه احکام و آثار ادغام شرکت‌های تجاری حکمی بیان نشده است. آخرین بار ادغام شرکت‌های تجاری در ماده ۱۰۵ قانون ۵ ساله برنامه پنجم توسعه مورد حکم قرار گرفت. این ماده بیان می‌دارد: «ادغام شرکت‌های تجاری در چارچوب اساسنامه آن شرکت در سایر شرکت‌های تجاری موضوع ادغام مجاز است. این بند شامل مواردی که شرعاً قابل انتقال نمی‌باشد، نمی‌گردد.» البته به موجب ماده ۲۳۵ همان قانون تصریح شده است: «این قانون تا پایان سال ۹۴ هجری شمسی معتبر است.» بنابراین این قانون مشمول بعد از سال ۱۳۹۵ نمی‌شود (قربانی و همکاران، ۱۳۹۹). در سال ۱۳۹۵ دو قانون در زمینه برنامه توسعه کشوری تصویب شد که عبارتند از قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور و قانون برنامه پنج ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور که در هیچ یک از دو قانون فوق حکمی درباره ادغام شرکت‌های تجاری مانند آنچه در ماده ۱۰۵ قانون برنامه پنج ساله پنجم توسعه بیان شده بود، به تصویب نرسیده است. از سوی دیگر از آنجا که قوانین مربوط به ادغام بانک‌ها خاص و متفاوت از سایر شرکت‌ها تجاری است تنها مبنای قانونی ادغام بانک‌ها، لایحه قانونی اداره امور بانک‌ها مصوب سال ۱۳۵۸ است (انصاری و عسگری‌دهنوی، ۱۳۹۸). بنابراین هم ادبیات پژوهشی و هم قوانین و مقررات موجود دال بر اهمیت و ضرورت موضوع مورد مطالعه می‌باشند. در مجموع می‌توان گفت مساله اصلی در مطالعه

صورت گرفته است. افزایش قدرت بازار، کاهش هزینه‌ها، بهبود تنوع ریسک و دستیابی به صرفه جویی در مقیاس از دلایل اصلی ادغام بانکی در کشورهای مختلف هستند (تانوس^۱ و همکاران، ۲۰۲۱).

بررسی‌های تطبیقی انجام شده در این حوزه مانند مقایسه ادغام بانک‌ها در ایران و به‌طور موردی ایران و انگلستان (قنبری، ۱۳۹۴) و ایران و آمریکا (شهبازی و همکاران، ۱۳۹۹؛ دانش‌آرا و همکاران، ۱۴۰۰) نشان می‌دهد، این فرایند تحت تاثیر سیاست‌گذاری عمومی در دولت‌ها و نظام حاکم بر آنها دارند. بنابراین باید پدیده ادغام بانک‌ها از منظر سیاست‌گذاری عمومی مورد بررسی قرار گیرد. سیاست‌گذاری در تصمیم‌گیری‌های کلان برای نظام بانکی کشور اهمیت بسیار زیادی دارد. از آنجا که بانک‌ها یکی از نهادهای خدمات عمومی در جامعه می‌باشند بنابراین باید پیرامون مباحث عمده بانکی با رویکردی مبتنی بر سیاست‌گذاری صورت پذیرد (عبادی و بیگدلی، ۱۳۹۸). سیاست‌گذاری در حوزه ادغام بانک‌ها یک مساله بزرگ و چالشی است. از یک سو حفظ ثبات در نظام بانکی ضرورتی غیرقابل مسامحه در سیاست‌گذاری‌ها است و از سوی دیگر مساله رقابت و نظارت مطرح است. ادغام بانکی می‌تواند دارای آثار ضد رقابتی باشد و البته همواره متداول‌ترین ابزار نهادی ناظر بانکی جهت ساماندهی و تأمین ثبات و امنیت در نظام بانکی است (صادقی، ۱۴۰۱).

نکته قابل تأمل در سیاست‌گذاری نوین تکیه بر مفهوم ارتباطات و شبکه‌های ارتباطی است. این امر زمینه را فراهم می‌کند تا در سیاست‌گذاری عمومی به نقش قواعد و هنجارهای غیررسمی یا ناملموس در تعیین سیاست‌ها توجه شود. به این ترتیب سیاست‌گذاری نه تنها تحت تاثیر ساخت رسمی قدرت قرار دارد بلکه شبکه‌ای رفتارها، هنجارها و قواعد غیررسمی نیز به عنوان متغیری تبیینی بازشناسی و تصدیق می‌شود (خواجانه‌نایی، ۱۳۹۴). در واقع سیاست‌گذاری در عصر شبکه و جنبش‌های اجتماعی مستلزم ملاحظات جدیدی است. به مدد تغییرات گسترده‌ای که فناوری در جوامع ایجاد کرده است اکنون شبکه‌های متعددی از روابط شهروندان، نهادها و دولت‌ها پدیدار شده است که باید در سیاست‌گذاری لحاظ شود و از

در آن داری‌ها و بدهی‌های دو یا چند بانک ترکیب می‌شود و در قالب یک بانک واحد قرار می‌گیرد (مایتی و ساهو^۴، ۲۰۲۳). این فرایند پیچیدگی و دشواری‌های خاص خود را دارد و شامل سه مرحله سیاست‌گذاری، مذاکره و اجرایی کردن فرایند ادغام است. در این مراحل، شیوه اداره و مدیریت بانک جدید، سازوکارهای انجام عملیات بانکی در قالب واحد تأسیس شده، طراحی تشکیلات سازمانی و نحوه توزیع نیروی کار، یک شکل کردن سیستم‌های حسابداری استفاده شده در تمامی شعبه‌ها و همچنین میزان بدهی به نهادهای حاکمیتی مانند بانک مرکزی و سازمان امور مالیاتی، بررسی می‌شود (پیراحمدی، ۱۳۹۹).

موضوع ادغام بانک‌ها چیز تازه‌ای نیست. نخستین تجربه ادغام بانک‌ها در ایران پس از انقلاب و سال ۱۳۸۵ رخ داد. براساس لایحه شورای انقلاب ۲۸ بانک، ۲ شرکت سرمایه‌گذاری و ۱۶ شرکت پس‌انداز و وام مسکن، ملی اعلام گردید و سپس نسبت به ادغام این شرکت‌ها اقدام گردید (ملک، ۱۴۰۱). اخیراً نیز بانک‌های نظامی از جمله مهر اقتصاد، بانک انصار، بانک حکمت ایرانیان، بانک کوثر و بانک قوانین پا به عرصه ظهور گذاشتند که فعالیت این بانک‌ها ظاهراً اختلالی در سیستم مالی کشور ایجاد کرد و به سال ۱۳۹۷ مقرر گردید این بانک‌های نظامی در بانک سپه ادغام شوند (هوشمند و رنجبری، ۱۴۰۰). البته به دلیل ویژگی‌های متمایز بانک‌ها از سایر شرکت‌های تجاری و آثار خاص ادغام در نظام بانکی، تدوین مقررات ویژه حاکم بر ادغام بانک‌ها ضروری است. این موضوع نیازمند سیاست‌گذاری عمومی دقیقی بر مبنای اقتضات اقتصادی و شرایط حاکم بر نظام بانکی کشور است (دانش‌آرا و همکاران، ۱۴۰۰). همچنین برای همگامی با تحولات جهانی باید به این موضوع توجه بیشتری کرد چرا که در بانکداری نوین، مرزها از بین رفته است. بنابراین ادغام و مالکیت از استراتژی‌های مهم صنعت بانکداری کشور برای ساماندهی مجدد آنها است (روستایی و همکاران، ۱۴۰۱). با وجود مدیران متعددی که در شرایط ادغام و پس از آن یکجا جمع می‌شوند، سیاست‌گذاری برای ادغام بانکی یک ضرورت اجتناب‌ناپذیر است. از طرفی شرایط ادغام شرایطی است که دو یا چند بانک یکپارچه می‌شوند. تبعاً هر کدام دارای نام

حاضر طراحی نظام مطلوب سیاست‌گذاری ادغام بانک‌ها در کشور است. مسأله‌ای چالش‌برانگیز که قیاسی ذوالحدین است به این معنا که برای حفظ یکپارچگی، ثبات و نظارت بر نظام مالی و بانکی کشور الزامی است و از سوی دیگر می‌تواند رقابت در صنعت بانکداری و به تبع آن کیفیت ارائه خدمات بانکی به شهروندان را به صورتی کاهش دهد، تحت تأثیر قرار دهد. با وجود اهمیت مسأله، خلاء تئوریک در جوامع علمی و سکوت قوانین ناظر بر این حوزه در صنعت بانکداری کشور، پژوهشگر را بر آن داشته است تا به طراحی نظام مطلوب سیاست‌گذاری ادغام بانک‌ها در ایران با تأکید بر سیاست‌گذاری شبکه‌ای بپردازد. اقدامی که می‌تواند با رویکردی مبتنی بر طرح تحقیق آمیخته اکتشافی گامی علمی و عملیاتی در پاسخ به مسأله پژوهش و پلی بر شکاف پژوهشی موجود باشد. مطالعه حاضر به این پرسش کلیدی پاسخ می‌دهد که نظام مطلوب سیاست‌گذاری ادغام بانک‌ها در ایران با تأکید بر سیاست‌گذاری شبکه‌ای چگونه است؟

۲- مبانی نظری پژوهش

۲-۱- ادغام بانکی

ادغام در لغت به معنای در هم فشردن و فرو بردن دو چیز در هم می‌باشد. در هیچ کدام از مقررات قانون تجارت ادغام‌ها به معنای اصطلاحی آن تعریف نشده است، ولی آنچه از مفهوم نظر حقوق‌دانان بدست می‌آید، این است که ادغام در اصطلاح حقوقی به معنای پیوستن دو یا چند شخصیت حقوقی به هم و تشکیل یک شخصیت حقوقی جدید است. در صنعت بانکداری این پیوستن می‌تواند از طریق یکی شدن چند بانک، یا پیوستن آنها به یک بانک بزرگ‌تر باشد. دو واژه ادغام^۱ و اکتساب^۲ شرکت‌ها نباید یکسان برداشت شود. زمانی که بانکی توسط بانک دیگر خریداری می‌شود و در درون بانک دیگر جا می‌گیرد یا بلعیده می‌شود از واژه اکتساب استفاده می‌گردد. اما ادغام بیشتر در شرایطی است که دو یا چند بانک هم اندازه در قالب یک شخصیت حقوقی ادامه فعالیت می‌دهند، اطلاق می‌گردد. تحت این شرایط دو بانک قبلی از سهام خود صرف‌نظر کرده و سهام جدیدی منتشر می‌کنند (تامپاکودیس^۳ و همکاران، ۲۰۲۲). ادغام بانک‌ها و موسسه‌های مالی و اعتباری در یکدیگر فرایندی است که

³ Tampakoudis

⁴ Maity & Sahu

¹ Mergers

² Acquisition

می‌رود که نظام سیاست‌گذاری، خواسته‌های تمامی بازیگران را شناسایی کرده و میزان سازگاری آن با وضعیت مطلوب را مورد توجه قرار دهد، ناسازگاری‌ها را تشخیص داده و برای آن چاره جویی کند؛ چرا که کژی‌ها و کاستی‌ها در نظام سیاست‌گذاری عمومی مانع تحقق نتایج مطلوب به عنوان برون‌داد یا پیامد آن نظام خواهد بود (مرکوری^۴ و همکاران، ۲۰۲۱).

منظور از سیاست‌گذاری شبکه‌ای توجه به شبکه‌ای از هنجارها، ارزش‌ها و ارتباطات غیررسمی در زمینه خط‌مشی و سیاست‌گذاری است. بر مبنای رویکرد شبکه‌ای، یک سازمان به عنوان بخشی از ترتیبات پیچیده‌ای که دارای تعامل و رابطه متقابل با سایر سازمان‌ها است در نظر گرفته می‌شود (گریگوری^۵ و همکاران، ۲۰۱۹). سطح و کیفیت روابط و همکاری‌های بین سازمانی تحت تأثیر مجموعه‌ای از عوامل نظیر میزان اعتماد و اطمینان، میزان اشتراک اهداف و منافع یا میزان تشابه زمینه‌های فعالیت طرفین روابط قرار دارد. سیاست‌گذاری شبکه‌ای بر این امر دلالت دارد که یک سازمان با برقراری شبکه‌ای از روابط با شرکت‌ها، نیروی کار، مصرف‌کنندگان و احزاب سیاسی، منافع خود را به نحو موفقیت‌آمیزی تعقیب می‌کند (کولک و شوستر^۶، ۲۰۲۲). نهادها در سیاست‌گذاری مهم هستند اما در مطالعات مربوط به شبکه‌ها بر این نکته تأکید می‌شود که در هر بخش از نظارت عمومی و در متن هر مسئله عمومی و مراحل مربوط به آن منافع مشترکی نهفته است که باید مناسبات و الگوهای مربوط به این منافع مشترک را بررسی کرد (خواجانه‌نایینی، ۱۳۹۴). در این راستا، حرکت و تغییر به سوی نهادها و سازمان‌های تصمیم‌سازی، تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری که از سرعت، تمرکز، انعطاف‌پذیری و سازگاری مناسب در پاسخگویی به محیط متغیر، ناپایدار، پیش‌بینی‌ناپذیر، نامطمئن، پیچیده، آشوب‌ناک و مبهم برخوردار باشند، امری حیاتی و ضروری به نظر می‌رسد. دست‌یابی به این هدف در سایه مفهوم جدید سیاست‌گذاری شبکه‌ای در نهادها و سازمان‌ها امکان‌پذیر می‌باشد (روحی‌مقدم، ۱۳۹۶).

و فرهنگ خاصی از مدیریت هستند بنابراین ارائه یک مدل کارآمد و کاربردی جهت ادغام بانکی ضروری بوده و اهمیت چشمگیری دارد که تاکنون در مطالعات داخلی کمتر به آن پرداخته شده است. همچنین برای افزایش کارایی پس از ادغام نیز باید سیاست‌گذاری واحدی صورت گیرد (سلامی و سلمانیان، ۱۴۰۲).

۲-۲- سیاست‌گذاری شبکه‌ای

به لحاظ تاریخی سیاست‌گذاری نخستین بار بوسیله هارولد لاسول^۱ به سال ۱۹۷۲ به صورت الگویی فرایندی در بخش دولتی مطرح شد. لاسول خط‌مشی یا سیاست را یک برنامه طراحی شده از اهداف، ارزش‌ها و اقدامات می‌داند. سیاست‌گذاری عمومی نیز مجموعه‌ای از اقدامات نسبتاً ثابت و پایدار و هدفمند دولت، برای حل معضلات یا دغدغه‌های عمومی جامعه است (سلیمی، ۱۴۰۲). جنکینز^۲ نیز سیاست (خط‌مشی) را به عنوان مجموعه تصمیمات متعامل بازیگر یا گروهی از بازیگران سیاسی در مورد انتخاب اهداف و ابزار دست‌یابی به آنها در شرایط مشخص، به شرط آن که این تصمیمات قانوناً در چارچوب اختیارات بازیگران اتخاذ شده باشند، تعریف نموده است (صادقی، ۱۴۰۱). «سیاست‌گذاری» فرایندی را شامل می‌شود که از تشخیص مسئله یا موضوع شروع شده، با طی مراحل تدوین، تصویب، اجرا و درنهایت، ارزیابی سیاست به پایان می‌رسد (دانایی‌فرد و همکاران، ۱۴۰۲). به‌طور کلی خط‌مشی یک سیستم اصولی آگاهانه برای هدایت تصمیمات و دستیابی به نتایج منطقی است (قلی‌پور، ۱۳۹۸). سیاست‌ها می‌توانند به تصمیم‌گیری ذهنی و عینی کمک کنند. اکنون سیاست‌گذاری به طور فزاینده‌ای هدف‌گرا بوده و هدف آن نتایج و اهداف قابل اندازه‌گیری و تصمیم‌گیری است و بر تصمیماتی تمرکز دارد که باید بلافاصله اتخاذ شوند (کویر و هینتز^۳، ۲۰۲۲). در فرایند خط‌مشی‌گذاری، بازیگران متعددی در عرصه‌های گوناگون و بازه‌های زمانی متغیر، بر سر راهکارهای مسائل فراروی جامعه با یکدیگر تعامل می‌کنند. دستیابی به وحدت نظر در این مسیر دشوار است چرا که این بازیگران از اهداف، منافع، برداشت‌ها و دغدغه‌های خاص خود برخوردار هستند. از این رو انتظار

⁴ Mercure

⁵ Gregorio

⁶ Kolleck & Schuster

¹ Harold Lasswell

² Jenkins

³ Coyer & Hintz

۳- روش‌شناسی پژوهش

هدف این پژوهش ارائه الگوی طراحی نظام مطلوب سیاست‌گذاری شبکه‌ای ادغام بانک‌های ایران است. این پژوهش از منظر هدف یک پژوهش کاربردی-توسعه‌ای است و از منظر شیوه گردآوری داده‌ها یک پژوهش غیرآزمایشی (توصیفی) از نوع پیمایش مقطعی می‌باشد. همچنین از استراتژی پژوهش آمیخته و طرح پژوهش اکتشافی (کیفی- کمی) استفاده شد.

جامعه مشارکت‌کنندگان در بخش کیفی را مدیران صنعت بانکداری تشکیل می‌دهند. براساس دیدگاه میلر^۱ و همکاران (۲۰۱۰) از پنج معیار کلیدی بودن، سرشناس بودن، دانش نظری، تنوع، انگیزه مشارکت برای انتخاب مشارکت‌کنندگان استفاده شد. نمونه‌گیری با روش هدفمند صورت گرفت و با ۱۰ مصاحبه اشباع نظری بدست آمد. جامعه آماری در بخش کیفی را مدیران صنعت بانکداری تشکیل می‌دهند. برای محاسبه حجم نمونه از قاعده تحلیل توان^۲ کوهن (۱۹۹۲) و نرم‌افزار G*Power استفاده شد. در سطح اطمینان ۹۵٪ با اندازه اثر^۳ ۰/۱۵ و توان آزمون ۸۰٪ حداقل حجم نمونه ۲۶۴ نفر برآورد گردید. نمونه‌گیری با روش خوشه‌ای-تصادفی ساده استفاده شد.

ابزارهای اصلی گردآوری داده‌های پژوهش شامل مصاحبه نیم‌ساخت‌یافته و پرسشنامه محقق‌ساخته بود. در بخش کیفی مصاحبه نیم‌ساختار یافته با مدیران صنعت بانکداری انجام شد. در بخش کمی نیز پرسشنامه‌ای شامل ۸ عامل و ۵۱ گویه با طیف لیکرت استفاده شد.

برای سنجش اعتبار نتایج مصاحبه از ضریب هولستی استفاده گردید. «درصد توافق مشاهده‌شده»^۴ یا PAO با محاسبه ضریب هولستی^۵ ۰/۶۷۴ بدست آمده است که مقدار قابل قبولی است. پس از توزیع پرسشنامه در نمونه منتخب روایی پرسشنامه با سه روش روایی سازه (مدل بیرونی)، روایی همگرا (AVE) و روایی واگرا بررسی شد. مقدار AVE برای تمامی متغیرهای باید بزرگ‌تر از ۰/۵ باشد. برای محاسبه پایایی نیز پایایی ترکیبی (CR) و ضریب آلفای کرونباخ هر یک از عوامل محاسبه شده است.

میزان پایایی ترکیبی و آلفای کرونباخ تمامی ابعاد باید بزرگ‌تر از ۰/۷ باشد (آذر و غلامزاده، ۱۳۹۸). نتایج مربوط به هر یک از این شاخص‌ها در برازش بیرونی مدل ارائه شده است.

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها در بخش کیفی از روش تحلیل مضمون و نرم‌افزار MaxQDA استفاده شد. برای شناسایی رابطه میان سازه‌ها از مدلسازی ساختاری-تفسیری و نرم‌افزار MicMac استفاده شد. در نهایت تحلیل بخش کمی برای اعتبارسنجی مدل با روش حداقل مربعات جزئی و نرم‌افزار Smart PLS انجام شد.

۴- یافته‌های پژوهش

در بخش کیفی از دیدگاه ۱۰ نفر از مدیران بانکی استفاده شد. از نظر تحصیلات ۳ نفر کارشناسی ارشد و ۷ نفر دکتری داشتند. در نهایت از نظر سابقه‌کاری ۷ نفر بین ۱۵ تا ۲۰ سال و ۳ نفر نیز بالای ۲۰ سال سابقه‌کاری داشتند.

در بخش کمی نیز از دیدگاه ۲۶۴ نفر از مدیران بانکی استفاده گردید. از منظر جنسیت ۱۷۱ نفر (۶۵٪) مرد و ۹۳ نفر (۳۵٪) زن بودند. از منظر سن ۷۸ نفر (۳۰٪) کمتر از ۴۰ سال، ۱۴۴ نفر (۵۵٪) بین ۴۰ تا ۵۰ سال و ۴۲ نفر (۱۵٪) نیز ۵۰ سال و بیشتر سن داشتند. از منظر تحصیلات ۳۴ نفر (۱۲٪) کارشناسی، ۱۵۲ نفر (۵۸٪) کارشناسی ارشد و ۷۸ نفر (۳۰٪) تحصیلات دکتری داشتند. در پایان از منظر سابقه‌کاری ۵۶ نفر (۲۱٪) کمتر از ۱۰ سال، ۸۱ نفر (۳۱٪) بین ۱۰ تا ۱۵ سال، ۸۴ نفر (۳۲٪) بین ۱۵ تا ۲۰ سال و ۴۳ نفر (۱۶٪) نیز بیش از ۲۰ سال سابقه‌کاری داشتند.

در گام نخست با استفاده از روش تحلیل کیفی مضمون با روش پیشنهادی اترید-استرلینگ^۶ (۲۰۰۱) شامل مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر صورت گرفت. در مرحله کدگذاری باز ۴۴۲ کد شناسایی گردید. در نهایت از طریق کدگذاری محوری به ۵ مقوله فراگیر، ۸ مقوله سازمان‌دهنده و ۵۱ مضمون پایه دست پیدا شد. مقوله‌های زیربنایی طراحی نظام مطلوب سیاست‌گذاری شبکه‌ای ادغام بانک‌های ایران در جدول زیر ارائه شده است.

⁴ Percentage of Agreement Observation, PAO

⁵ Holsti

⁶ Attride-Stirling

¹ Miller

² Power Analysis

³ Effect size

جدول ۱. مقوله‌های زیربنایی طراحی نظام مطلوب سیاست‌گذاری شبکه‌ای ادغام بانک‌های ایران

مضامین فراگیر	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین پایه
	ارزیابی محیطی بانکداری	۱. ارزیابی اقدامات بانک‌های دیگر در زمینه ادغام بانکی
		۲. ارزیابی فعالیت‌های استارت‌آپ‌های ادغام بانکی
		۳. ارزیابی مؤسسات مالی جایگزین
		۴. ارزیابی اقبال و آگاهی عمومی از ادغام بانک‌ها
		۵. بررسی موانع ادغام بانکی و بانکداری
بعد ارزیابی	ارزیابی درون‌سازمانی	۶. حمایت و پشتیبانی مدیران ارشد بانکی از ادغام بانک‌ها
		۷. آگاهی و شناخت کارکنان از ادغام بانک‌ها
		۸. زمینه‌ها و بسترهای نرم‌افزاری ادغام بانکی
		۹. ارزیابی سخت‌افزارها و تجهیزات ادغام بانک‌ها
		۱۰. جو و فرهنگ نهادینه‌شده در زمینه ادغام بانکی
	ارزیابی ذی‌نفعان بانکی	۱۱. ارزیابی میزان آشنایی سهامداران با ادغام بانکی
		۱۲. پایش شناخت سرمایه‌گذاران بانکی از ادغام بانک‌ها
		۱۳. شناخت درست از آگاهی مشتریان پیرامون ادغام بانک‌ها
		۱۴. ارزیابی دولت و نهادهای فرادستی از ادغام بانک‌ها
		۱۵. برنامه‌ریزی بلندمدت براساس دیدگاه ذی‌نفعان گوناگون
بعد سیاست‌گذاری	سیاست‌گذاری شبکه‌ای	۱۶. برقراری ارتباطات چندجانبه جهت سیاست‌گذاری
		۱۷. تعاملات و روابط گسترده برای سیاست‌گذاری ادغام
		۱۸. سرعت عملکرد و پاسخگویی به موقع
		۱۹. فناوری‌محور و بازمهندسی فرایندهای ادغام بانکی
		۲۰. برنامه‌ریزی مالی مدون در چشم‌انداز ادغام بانکی
		۲۱. همراستایی مأموریت مالی نظام بانکی با ادغام بانکی
		۲۲. سازوکارهای کوتاه‌مدت مالی مبتنی بر فناوری
		۲۳. تجربه متمایز ارائه خدمات مالی و بانکی
		۲۴. سازگاری و انعطاف‌پذیری برنامه مالی ادغام بانکی
		۲۵. روندها و رویه‌های اجرایی ادغام بانک‌ها در بانک
سیاست‌گذاری ادغام	۲۶. تدوین و ابلاغ قوانین رسمی ادغام بانک‌ها	
	۲۷. برنامه‌های قابل ارزیابی در راستای ادغام بانک‌ها	
	۲۸. ثبات رویه در ارائه خدمات فناورانه بانکی	
	۲۹. برنامه‌های کوتاه‌مدت برای اجرای ادغام بانک‌ها	
	۳۰. تخصیص بودجه کافی برای فعالیت‌های ادغام بانکی	
بعد عملکردی	عملکرد مالی و غیرمالی بانک‌ها	۳۱. رضایت از انتخاب‌های خدمات بانکی
		۳۲. جذابیت تسهیلات و فرایندهای بانکی
		۳۳. احساس خشنودی از خدمات بانکی
		۳۴. ترجیح بانک جدید حاصل از بانکهای ادغامی به رقبای بانکی
		۳۵. رشد سپرده‌گذاری

مضامین فراگیر	مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه
بعد اسنادی	اسناد بالادستی	۳۶. رشد سهم بازار بانک
		۳۷. افزایش بازده سرمایه گذاری
		۳۸. افزایش بازگشت اعتبارات
		۳۹. برنامه های توسعه ملی در زمینه ادغام بانکی
		۴۰. قوانین و مقررات ناظر بر ادغام بانکها
		۴۱. سند چشم انداز در زمینه ادغام بانکها
		۴۲. قوانین برنامه تحول در نظام اداری کشور
		۴۳. قانون بودجه کشور
		۴۴. سیاست های کلی نظام در بخش بانکداری
		بعد پیامدی
۴۶. افزایش توان رقابتی بانک		
۴۷. دسترسی به منابع مالی بیشتر		
۴۸. دسترسی به منابع انسانی متخصص		
۴۹. هم افزایی تجربی بانک		
۵۰. افزایش شمار مشتریان		
۵۱. صرفه جویی نسبت به مقیاس		

RM	C 01	C 02	C 03	C 04	C 05	C 06	C 07	C 08
ارزیابی ذی نفعان بانکی (C03)	1	1	1	1	1	1	1	1
سیاست گذاری شبکه های (C04)	0	0	0	1	1	1	0	1
سیاست گذاری ادغام (C05)	0	0	0	1	1	1	0	1
عملکرد مالی و غیر مالی بانکها (C06)	0	0	0	0	0	1	0	0
اسناد بالادستی (C07)	1	1	1	0	1	1	1	1
ادغام بانک (C08)	0	0	0	0	0	1	0	1

از تبدیل ماتریس خود تعاملی ساختاری به یک ماتریس دو ارزشی صفر و یک، ماتریس دریافتی^۲ (RM) بدست می آید. در ماتریس دریافتی درایه های قطر اصلی برابر یک قرار می گیرد. همچنین برای اطمینان باید روابط ثانویه کنترل شود. به این معنا که اگر A منجر به B شود و B منجر به C شود در این صورت باید A منجر به C شود.

² Reachability matrix, RM

برای طراحی الگوی اولیه طراحی نظام مطلوب سیاست گذاری شبکه ای ادغام بانک های ایران از روش ساختاری تفسیری استفاده شد. برای این منظور نخست ماتریس خود تعاملی ساختاری^۱ (SSIM) تشکیل گردید. روابط سازه های فراگیر با چهار نماد V (متغیر i بر j تأثیر دارد)، A (متغیر j بر i تأثیر دارد)، X (رابطه دو سویه)، و O (عدم وجود رابطه) مشخص می شود (حبیبی و آفریدی، ۱۴۰۱). ماتریس خود تعاملی ساختاری در جدول زیر ارائه شده است.

جدول ۲. ماتریس خود تعاملی ساختاری طراحی نظام مطلوب سیاست گذاری شبکه ای ادغام بانک های ایران

RM	C 01	C 02	C 03	C 04	C 05	C 06	C 07	C 08
ارزیابی محیطی بانکداری (C01)	1	1	1	1	1	0	1	1
ارزیابی درون سازمانی (C02)	1	1	1	1	1	1	1	0

¹ Structural Self-Interaction Matrix, SSIM

پیش‌نیاز (ورودی یا اثرپذیری‌ها) شامل متغیرهایی است که از طریق آنها می‌توان به متغیر C₁ رسید. براساس نتایج، عملکرد مالی و غیرمالی بانک‌ها (C06) در سطح نخست قرار دارد. ادغام بانک (C08) در سطح دو قرار دارد. سیاست‌گذاری شبکه‌ای (C04) و سیاست‌گذاری ادغام (C05) در سطح سه قرار دارند. ارزیابی محیطی بانکداری (C01)، ارزیابی درون‌سازمانی (C02)، ارزیابی ذی‌نفعان بانکی (C03) و اسناد بالادستی (C08) در سطح چهار قرار دارند. همچنین خروجی‌ها و ورودی‌های هر متغیر به ترتیب قدرت نفوذ و وابستگی آن متغیر را نشان می‌دهند. قدرت نفوذ-وابستگی متغیرهای مورد مطالعه در جدول ۴ ارائه شده است.

جدول ۴. قدرت نفوذ و میزان وابستگی طراحی نظام مطلوب سیاست‌گذاری شبکه‌ای ادغام بانک‌های ایران

متغیرهای پژوهش	میزان وابستگی	قدرت نفوذ	سطح
ارزیابی محیطی بانکداری (C01)	۴	۸	۴
ارزیابی درون‌سازمانی (C02)	۴	۸	۴
ارزیابی ذی‌نفعان بانکی (C03)	۴	۸	۴
سیاست‌گذاری شبکه‌ای (C04)	۶	۴	۳
سیاست‌گذاری ادغام (C05)	۶	۴	۳
عملکرد مالی و غیرمالی بانک‌ها (C06)	۸	۱	۱
اسناد بالادستی (C07)	۴	۸	۴
ادغام بانک (C08)	۷	۲	۲

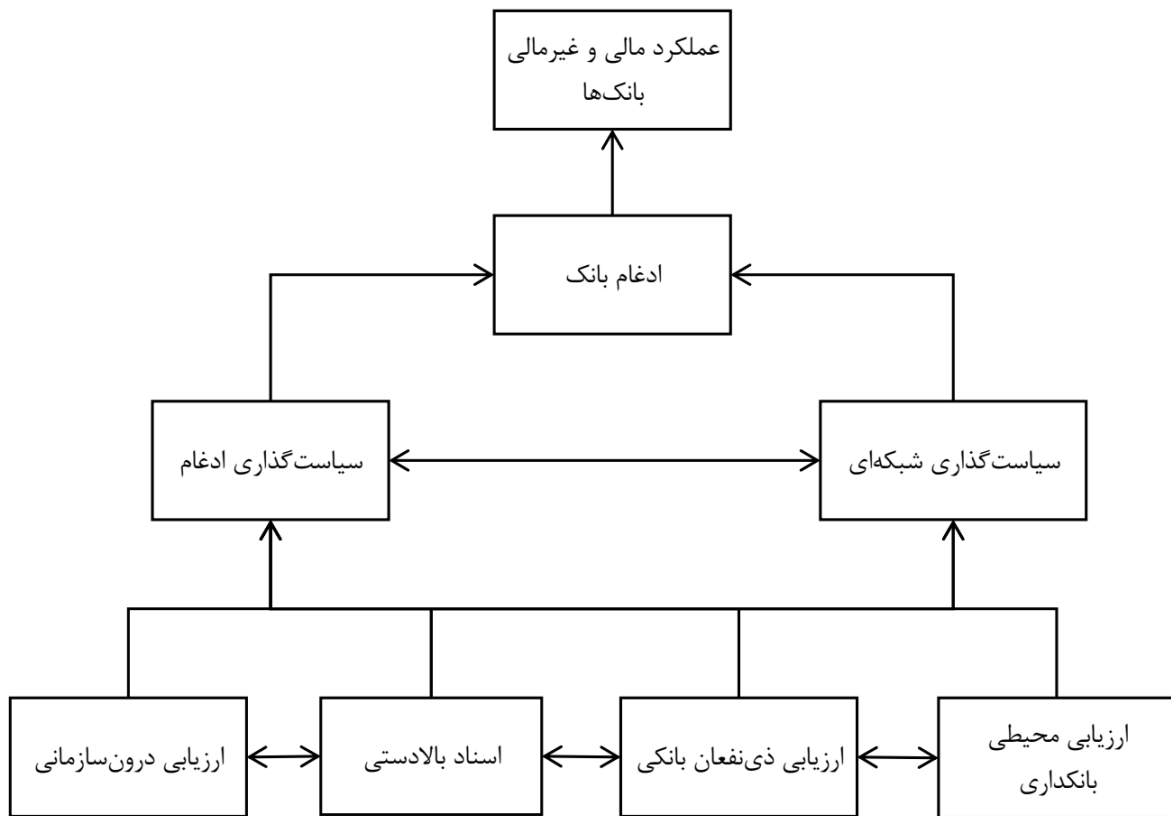
پس از تعیین روابط و سطح شاخص‌های مذکور، می‌توان آن‌ها را به شکل الگویی طراحی نمود. به همین منظور ابتدا شاخص‌ها را بر حسب سطح آن‌ها به ترتیب از بالا به پایین تنظیم می‌گردد. الگوی اولیه طراحی نظام

یعنی اگر براساس روابط ثانویه باید اثرات مستقیم لحاظ شده باشد اما در عمل این اتفاق نیفتاده باشد باید جدول تصحیح شود و رابطه ثانویه را نیز در نظر گرفت (آذر و همکاران، ۱۴۰۰). ماتریس دسترسی نهایی در جدول زیر ارائه شده است.

TM	0 1	0 2	0 3	0 4	0 5	0 6	0 7	0 8
ارزیابی محیطی بانکداری (C01)						*		
ارزیابی درون‌سازمانی (C02)	*							
ارزیابی ذی‌نفعان بانکی (C03)								
سیاست‌گذاری شبکه‌ای (C04)								
سیاست‌گذاری ادغام (C05)								
عملکرد مالی و غیرمالی بانک‌ها (C06)								
اسناد بالادستی (C07)				*				
ادغام بانک (C08)								

پس از تشکیل ماتریس دستیابی برای تعیین روابط و سطح بندی طراحی نظام مطلوب سیاست‌گذاری شبکه‌ای ادغام بانک‌های ایران باید «مجموعه دستیابی» و «مجموعه پیش‌نیاز» شناسایی شود. برای متغیر C₁ مجموعه دستیابی (خروجی یا اثرگذاری‌ها) شامل متغیرهایی است که از طریق متغیر C₁ می‌توان به آنها رسید. مجموعه

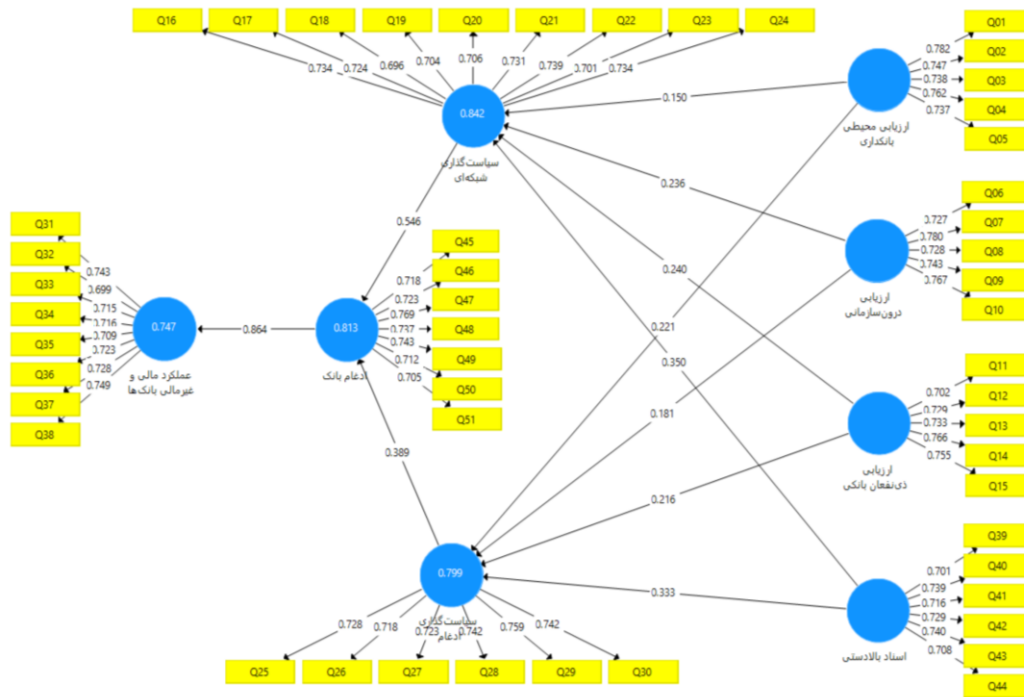
مطلوب سیاست‌گذاری شبکه‌ای ادغام بانک‌های ایران در
شکل زیر نمایش داده شده است.

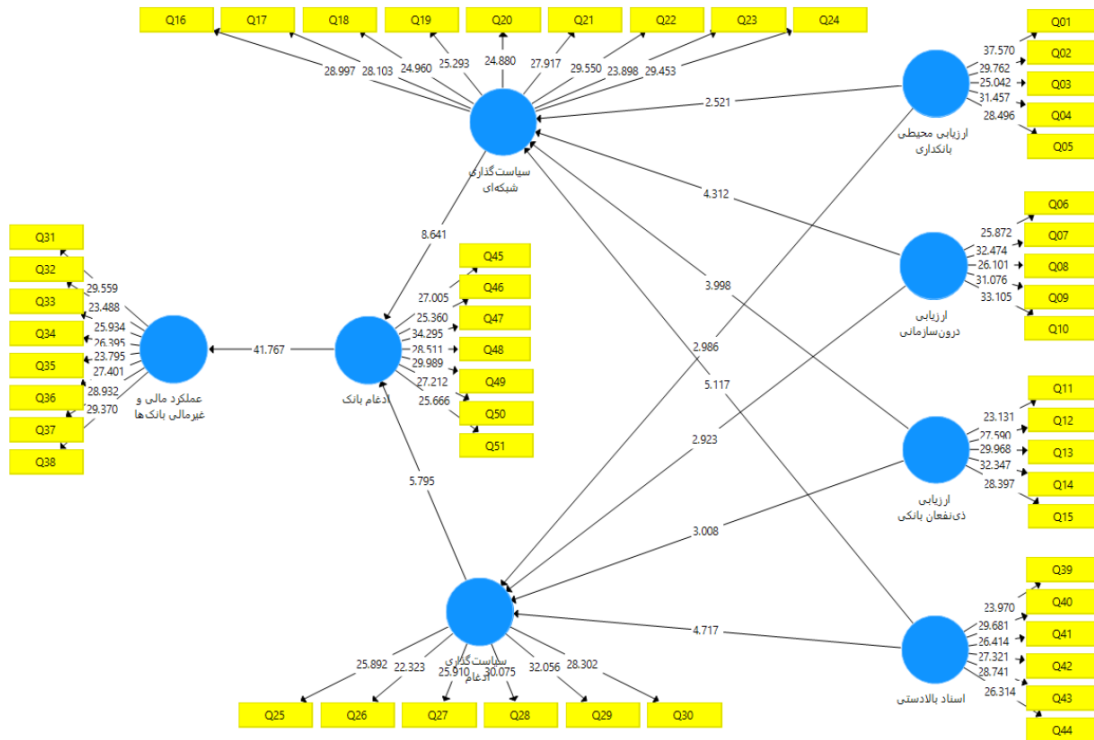
شکل ۱. نظام مطلوب سیاست‌گذاری شبکه‌ای ادغام بانک‌های ایران

شبکه‌ای ادغام بانک‌های ایران در شکل ۲ نمایش داده شده است.

در نهایت برای اعتبارسنجی مدل از روش حداقل مربعات جزئی (PLS) با نرم‌افزار Smart PLS استفاده شد. نتایج ارزیابی طراحی نظام مطلوب سیاست‌گذاری

شکل ۲. اعتبارسنجی نظام مطلوب سیاست‌گذاری شبکه‌ای ادغام بانک‌های ایران (تخمین استاندارد)

شکل ۳. اعتبارسنجی نظام مطلوب سیاست‌گذاری شبکه‌ای ادغام بانک‌های ایران (معناداری)

غلام‌زاده، ۱۳۹۸). روایی و پایایی سازه‌های پژوهش در جدول ۵ ارائه شده است.

جدول ۵. روایی و پایایی سازه‌های پژوهش (اعتبار بخش اندازه‌گیری مدل)

برای سنجش روایی همگرا از میانگین واریانس استخراجی (AVE) استفاده شد که باید بزرگ‌تر از ۰/۵ باشد. پایایی سازه‌ها نیز با محاسبه پایایی ترکیبی، ضریب رو و آلفای کرونباخ بررسی شد که باید بزرگ‌تر از ۰/۷ باشد (آذر و

نتیجه	اندازه اثر	معناداری	آماره t	ضریب	رابطه
تأیید	۰/۰۳۷	۰۰۰۰۴	۲۰۹۲۳	۰/۱۸۱	ارزیابی درون‌سازمانی ← سیاست‌گذاری ادغام
تأیید	۰/۰۸۱	۰/۰۰۰	۴۳۱۲	۰/۳۳۶	ارزیابی درون‌سازمانی ← سیاست‌گذاری شبکه‌های
تأیید	۰/۰۵۱	۰۰۰۰۳	۳۰۰۰۸	۰/۳۱۶	ارزیابی ذی‌نفعان بانکی ← سیاست‌گذاری ادغام
تأیید	۰/۰۸۱	۰/۰۰۰	۳۰۹۸۸	۰/۳۴۰	ارزیابی ذی‌نفعان بانکی ← سیاست‌گذاری شبکه‌های
تأیید	۰/۰۵۷	۰۰۰۰۳	۲۰۹۸۶	۰/۳۲۱	ارزیابی محیطی بانکداری ← سیاست‌گذاری ادغام
تأیید	۰/۰۳۳	۰۰۰۱۲	۲۰۵۲۱	۰/۱۵۰	ارزیابی محیطی بانکداری ← سیاست‌گذاری شبکه‌های
تأیید	۰/۰۹۴	۰/۰۰۰	۴۰۷۱۷	۰/۳۳۳	اسناد بالادستی ← سیاست‌گذاری ادغام
تأیید	۰/۱۳۳	۰/۰۰۰	۵۰۱۱۷	۰/۳۵۰	اسناد بالادستی ← سیاست‌گذاری شبکه‌های
تأیید	۰/۲۱۷	۰/۰۰۰	۵۰۷۹۵	۰/۳۸۹	سیاست‌گذار ی ادغام ← ادغام بانک

AVE	ضریب رو (Rho)	پایایی ترکیبی (CR)	آلفای کرونباخ	سازه‌های اصلی
۰/۵۳۳	۰/۸۸۹	۰/۸۵۴	۰/۸۵۴	ادغام بانک
۰/۵۶۲	۰/۸۶۵	۰/۸۰۵	۰/۸۰۵	ارزیابی درون‌سازمانی
۰/۵۴۴	۰/۸۵۶	۰/۷۹۱	۰/۷۹۰	ارزیابی ذی‌نفعان بانکی
۰/۵۶۸	۰/۸۶۸	۰/۸۱۰	۰/۸۱۰	ارزیابی محیطی بانکداری
۰/۵۲۲	۰/۸۶۷	۰/۸۱۷	۰/۸۱۷	اسناد بالادستی
۰/۵۴۱	۰/۸۷۶	۰/۸۳۰	۰/۸۳۰	سیاست‌گذاری ادغام
۰/۵۱۷	۰/۹۰۶	۰/۸۸۳	۰/۸۸۳	سیاست‌گذاری شبکه‌های
۰/۵۲۲	۰/۸۹۷	۰/۸۷۰	۰/۸۶۹	عملکرد مالی و غیرمالی بانک‌ها

بر اساس مقادیر مندرج در جدول ۵ بخش بیرونی از اعتبار مناسبی برخوردار است به دیگر سخن سازه‌های پژوهش به‌درستی مورد سنجش قرار گرفته‌اند.

پس از حصول اطمینان از سنجش سازه‌ها، روابط میان سازه‌های اصلی (بخش درونی یا ساختاری مدل) مورد ارزیابی قرار گرفته است. خلاصه نتایج بخش ساختاری مدل (روابط متغیرهای مدل) در جدول ۶ ارائه شده است:

جدول ۶. خلاصه نتایج بخش ساختاری مدل (روابط متغیرهای مدل)

رابطه	ضریب	آماره t	معناداری	اندازه اثر	نتیجه
ادغام بانک ← عملکرد مالی و غیرمالی بانک‌ها	۰/۸۶۴	۴۱۰۶۶	۰/۰۰۰	۰/۹۵۰	تأیید

سیاست‌گذار ی شبکه‌ای	۸۴ ۰/۲	۰/۸۴۱	۴ ۰/۰۶
عملکرد مالی و غیرمالی بانک‌ها	۷۴ ۰/۷	۰/۷۴۶	۳ ۰/۶۵

بر اساس جدول ۷ ضریب تعیین سازه ادغام بانک ۰/۸۱۳ برآورد گردید که نشان می‌دهد که متغیرهای مستقل توانسته‌اند ۸۱٪ از تغییرات ادغام بانک را تبیین کنند و مقدار قابل توجهی است. شاخص ارتباط پیش‌بین برای تمامی سازه‌های پژوهش مثبت است که نشان می‌دهد قدرت پیش‌بینی مدل مطلوب است.

برای ارزیابی برازش مدل از شاخص GOF و RMS و $SRMR$ استفاده می‌شود. برای شاخص GoF سه مقدار ۰/۰۱، ۰/۲۵ و ۰/۳۶ را به عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی معرفی شده است. برای شاخص RMS_theta مقادیر زیر ۰/۱۲ نشانه تناسب مدل است، در حالی که مقادیر بالاتر نشان دهنده عدم تناسب است. شاخص $SRMR$ نیز بهتر است زیر ۰/۱ و خیلی سخت‌گیرانه کمتر از ۰/۰۸ باشد (حیبی و جلال‌نیا، ۱۴۰۱). در این مطالعه شاخص GOF برابر ۰/۶۵۷ بدست آمد که از ۰/۳۶ بزرگ‌تر است. شاخص RMS_theta میزان ۰/۱۰۰ بدست آمد که از ۰/۱۲ کمتر است. شاخص $SRMR$ نیز ۰/۰۵۱ محاسبه گردید که از ۰/۰۸ کمتر است بنابراین برازش مدل مطلوب است.

نتیجه‌گیری و بحث

پژوهش حاضر با هدف طراحی نظام مطلوب سیاست‌گذاری ادغام بانک‌ها در ایران با تاکید بر سیاست‌گذاری شبکه‌ای انجام شده است. بر اساس نتایج مشخص گردید، ارزیابی محیطی بانکداری، ارزیابی درون‌سازمانی، ارزیابی ذی‌نفعان بانکی و اسناد بالادستی بر سیاست‌گذاری شبکه‌ای و سیاست‌گذاری ادغام تأثیر دارند. در نتایج مطالعه اسماعیلی و منصوریان‌طبایی (۱۴۰۱) نیز به مؤلفه ارزیابی اشاره شده است.

همچنین نشان داده شد، سیاست‌گذاری شبکه‌ای و ادغامی بر ادغام بانک تأثیر می‌گذارد. این مهم در نتایج مطالعه تامپاکودیس و همکاران (۲۰۲۲) مورد اشاره قرار گرفته است.

رابطه	ضریب	آماره t	معناداری	اندازه اثر	تفسیر
سیاست‌گذار ی شبکه‌ای ← ادغام بانک	۰/۵۱۹	۱۹/۸	۰/۰۰۰	۰/۴۳۸	تفسیر

ضرایب مسیر در این بخش شدت و جهت رابطه را نشان می‌دهند و چون مقدار آماره t بزرگ‌تر از ۱/۹۶ است نشان می‌دهد ضرایب مسیر معنادار هستند. اندازه اثر (F^2) میزان تغییراتی است که متغیرهای مستقل بر متغیرهای وابسته می‌گذارند. در واقع این شاخص نشان می‌دهد اگر یک متغیر مستقل حذف شود چه میزان تغییراتی در متغیر وابسته ایجاد می‌شود. این شاخص توسط کوهن ارائه گردید. مقدار ۰/۰۲ (ضعیف)، ۰/۱۵ (متوسط) و ۰/۳۵ (بزرگ) در نظر گرفته می‌شود (کوهن^۱، ۲۰۱۳). بر اساس نتایج اندازه اثر متغیرهای مستقل در تمامی موارد بالای حد متوسط یعنی ۰/۱۵ و در برخی موارد حتی بیش از ۰/۳۵ یعنی قوی بدست آمد.

برای سنجش قدرت پیش‌بینی مدل از ضریب تعیین (R^2) و شاخص ارتباط پیش‌بین (Q^2) استفاده شد. ضریب تعیین (R^2) معیاری است که بیانگر میزان تبیین متغیرهای وابسته الگو است بنابراین هرچه بیشتر باشد، بهتر است. سه مقدار ۰/۱۹، ۰/۳۳ و ۰/۶۷ به ترتیب نشان‌دهنده برازش ضعیف، متوسط و قوی است. شاخص ارتباط پیش‌بین (Q^2) یا شاخص استون-گیزر^۲ چنانچه مثبت باشد، مطلوب است (چین^۳، ۱۹۹۸).

جدول ۷. خلاصه نتایج قدرت پیش‌بینی مدل

سازه‌های اصلی	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	Q ²
ادغام بانک	۰/۳	۰/۸۱۲	۴ ۰/۰۴
سیاست‌گذار ی ادغام	۰/۹	۰/۷۹۷	۴ ۰/۰۳

³ Chin

¹ Cohen

² Stone-Geisser

ایجاد تعاملات و روابط گسترده برای سیاست‌گذاری ادغام نیز پرداخته شود. آنچه در این حیطه حائز اهمیت است، سرعت عملکرد و پاسخگویی به‌موقع بوده و این مهم به کمک فناوری‌محور و بازمهندسی فرایندهای ادغام بانکی قابل حصول است. نظام مطلوب سیاست‌گذاری ادغام بانکها در ایران منوط به برنامه‌ریزی مالی مدون در چشم‌انداز ادغام بانکی و همراستایی مأموریت مالی نظام بانکی با ادغام بانکی است. مدیران مذکور با ایجاد سازوکارهای کوتاه‌مدت مالی مبتنی بر فناوری می‌توانند به ارائه تجربه متمایز ارائه خدمات مالی و بانکی پرداخته و به کمک سازگاری و انعطاف‌پذیری برنامه مالی ادغام بانکی، مسیر دستیابی به اهداف نظام مطلوب سیاست‌گذاری ادغام بانکها در ایران را تسهیل نمایند.

درخصوص سیاست‌گذاری ادغام پیشنهاد می‌شود با تدوین روندها و رویه‌های اجرایی ادغام بانکها در بانک، مقدمات استقرار نظام مطلوب سیاست‌گذاری ادغام بانکها در ایران فراهم گردد. در این راستا، تدوین و ابلاغ قوانین رسمی ادغام بانکها و تدوین برنامه‌های قابل ارزیابی در راستای ادغام بانکها نیز حائز اهمیت بوده و داشتن ثبات رویه در ارائه خدمات فناورانه بانکی بسیار کمک‌کننده خواهد بود. نظام مطلوب سیاست‌گذاری ادغام بانکها در ایران منوط به برنامه‌های کوتاه‌مدت برای اجرای ادغام بانکها و البته تخصیص بودجه کافی برای فعالیت‌های ادغام بانکی است. درخصوص اسناد بالادستی پیشنهاد می‌شود ضمن تدوین برنامه‌های توسعه ملی در زمینه ادغام بانکی و قوانین و مقررات ناظر بر ادغام بانکها، موارد مربوط به سند چشم‌انداز در زمینه ادغام بانکها نیز مورد توجه قرار بگیرد. آنچه بر نظام مطلوب سیاست‌گذاری ادغام بانکها در ایران اثرگذار است، قوانین برنامه تحول در نظام اداری کشور و قانون بودجه کشور است. به طور کلی، بازبینی و اصلاح سیاست‌های کلی نظام در بخش بانکداری جهت رفع چالش‌های موجود توصیه می‌شود.

درخصوص ادغام بانک پیشنهاد می‌شود ضمن ایجاد یکپارچگی در مدیریت بانکی، به افزایش توان رقابتی بانک به کمک دسترسی به منابع مالی بیشتر پرداخته شود. مدیران ذی‌ربط بانکی نیاز به دسترسی به منابع انسانی متخصص دارند تا به کمک آن مقدمات هم‌افزایی تجربی بانک را فراهم آورند. همچنین با افزایش شمار مشتریان و

در نهایت دستاوردهای پژوهش نشان داد ادغام بانک منجر به عملکرد مالی و غیرمالی بانکها می‌شود. در نتایج مطالعه سلیمی (۱۴۰۲) نیز به عملکرد بانکی اشاره شده است.

براساس نتایج به دست آمده، پیشنهادات کاربردی زیر ارائه می‌گردد:

درخصوص ارزیابی محیطی بانکداری به مدیران ذی‌ربط پیشنهاد می‌شود نسبت به ارزیابی اقدامات بانکهای دیگر در زمینه ادغام بانکی و ارزیابی فعالیت‌های استارت‌آپ‌های ادغام بانکی، برنامه‌های مربوطه را تدوین نمایند. در این حیطه، آنچه حائز اهمیت است، ارزیابی مؤسسات مالی جایگزین به همراه ارزیابی اقبال و آگاهی عمومی از ادغام بانکها است که می‌تواند به‌عنوان یک خط‌مشی مناسب برای مدیران در نظر گرفته شود. همچنین با بررسی موانع ادغام بانکی و بانکداری نیز می‌توان بر چالش‌های محیطی موجود فائق آمد و از موانع پیش‌رو تا حدودی کاست.

درخصوص ارزیابی درون‌سازمانی پیشنهاد می‌شود ضمن افزایش حمایت و پشتیبانی مدیران ارشد بانکی از ادغام بانکها، به ارتقاء آگاهی و شناخت کارکنان از ادغام بانکها نیز پرداخته شود. در این حوزه، زمینه‌ها و بسترهای نرم‌افزاری ادغام بانکی حائز اهمیت بوده و با ارزیابی سخت‌افزارها و تجهیزات ادغام بانکها مسیر دستیابی به اهداف مدون تسهیل می‌گردد. علاوه بر موارد مذکور، نوع جو و فرهنگ نهادینه‌شده در زمینه ادغام بانکی نیز تأثیر بسزایی در نظام مطلوب سیاست‌گذاری ادغام بانکها در ایران دارد.

درخصوص ارزیابی ذی‌نفعان بانکی پیشنهاد می‌شود به کمک ارزیابی میزان آشنایی سهامداران با ادغام بانکی به پایش شناخت سرمایه‌گذاران بانکی از ادغام بانکها پرداخته شود. در این راستا، نیاز به شناخت درست از آگاهی مشتریان پیرامون ادغام بانکها وجود دارد و البته از نقش مهم ارزیابی دولت و نهادهای فرادستی از ادغام بانکها نیز نباید غافل شد. همچنین مدیران ذی‌ربط به کمک برنامه‌ریزی بلندمدت براساس دیدگاه ذی‌نفعان گوناگون می‌توانند در نظام مطلوب سیاست‌گذاری ادغام بانکها در ایران اثرگذار باشند.

درخصوص سیاست‌گذاری شبکه‌ای پیشنهاد می‌شود ضمن برقراری ارتباطات چندجانبه جهت سیاست‌گذاری، به

سیاست عمومی: مفاهیم و کاربست. روش‌شناسی علوم انسانی، ۲۹ (۱۱۴)، ۳۵-۵۱.

دانش‌آراء، عصمت؛ عیسانی تفرشی، محمد؛ شهبازی‌نیا، مرتضی. (۱۴۰۰). ضرورت تدوین نظام حقوقی ویژه برای ادغام بانک‌ها در حقوق ایران با بهره برداری از نظام حقوقی آمریکا. پژوهش‌های حقوق تبیقی، ۲۵ (۱)، ۵۷-۸۶.

رضانی، حمیدرضا؛ سعیدی، پرویز؛ غفوریان‌شاگردی، امیر؛ حسینی، سیدمحمدرضا. (۱۴۰۰). تدوین مدل کمی کوبانکینگ در ادغام بانکها و مؤسسات با رویکرد بازاریابی. مهندسی مالی و مدیریت اوراق بهادار، ۱۲ (۴۷)، ۲۳۷-۲۶۳. روحی‌مقدم، مهرداد. (۱۳۹۶) درآمدی بر سیاست‌گذاری شبکه‌ای در آموزش عالی، دومین کنفرانس ملی رویکردهای نوین در آموزش و پژوهش، محمودآباد.

روستایی، محبوبه؛ شهیکی‌تاش، محمدنبی؛ مرتضوی، امیر. (۱۴۰۱). تأثیر ادغام افقی بانکی بر اندازه رقابت در بازار متشکل پولی ایران. پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی، ۳۰ (۱۰۲)، ۱۸۵-۲۱۵.

سلامی، مرضیه؛ سلمانیان، جواد. (۱۴۰۲). تأثیرات روحی و روانی و اقتصادی ادغام بانک‌های نظامی در بانک سپه و علل این ادغام از سوی دولت، دومین همایش ملی پژوهش‌های نوین در روانشناسی و علوم رفتاری.

سلیمی، ناهید. (۱۴۰۲). الگوی مفهومی مشارکت بدنه اجتماعی زنان در فرایند خط مشی گذاری حوزه زنان. زن در توسعه و سیاست، ۲۱ (۲)، ۴۸۱-۵۱۶.

صادقی، حامد. (۱۴۰۱). بررسی تأثیر فرهنگ بر سیاست‌گذاری عمومی در ایران. رویکردهای پژوهشی نوین در مدیریت و حسابداری، ۶ (۸۴)، ۱۰۲-۱۱۲.

طباطباییان، سیدحسام‌الدین؛ مکوندی‌گودازدر، نوید. (۱۳۹۸). فرهنگ سازمانی در ادغام بانک‌ها. مطالعات نوین بانکی، ۲ (۵)، ۷-۲۶.

عبادی، روح‌الله؛ بیگدلی، فاطمه. (۱۳۹۸). شناسایی و اولویت‌بندی معیارهای مؤثر بر کارکرد اوراق مشارکت دولتی و بانک مرکزی با رویکرد سیاست‌گذاری. معرفت اقتصاد اسلامی، ۱۰ (۲۰)، ۸۷-۱۰۸.

قربانی، مجید؛ قربانی، جمشید؛ قربانی، زهرا. (۱۳۹۹). جستاری درباره جنبه‌های خاص حقوقی افزایش سرمایه ناشی از ادغام ساده بانک‌ها. دانشنامه حقوقی، ۳ (۶)، ۱-۱۰۱. ۱۲۷

صرفه‌جویی نسبت به مقیاس نیز دستیابی به اهداف نظام مطلوب سیاست‌گذاری ادغام بانک‌ها در ایران تسهیل خواهد شد.

درنهایت و با پیاده‌سازی استراتژی‌های مذکور، دستیابی به عملکرد مالی و غیرمالی بانک‌ها و نتایج مثبتی نظیر رضایت از انتخاب‌های خدمات بانکی، جذابیت تسهیلات و فرایندهای بانکی، احساس خشنودی از خدمات بانکی، ترجیح بانک جدید حاصل از ادغام به رقبای بانکی، رشد سپرده‌گذاری، رشد سهم بازار بانک، افزایش بازده سرمایه‌گذاری و افزایش بازگشت اعتبارات دور از انتظار نخواهد بود.

مراجع و منابع

اسکندری، غلام؛ موغلی، علیرضا. (۱۴۰۰). طراحی مدل نظام ارزیابی عملکرد مدیران بانک سپه در شرایط ادغام. پژوهش‌های مدیریت، ۱۴ (۵۲)، ۶۵-۹۳.

اسماعیلی، مهدی؛ منصوریان‌طبایی، سعید. (۱۴۰۱). تأثیر جهت‌گیری استراتژیک و فناوری اطلاعات بر ادغام بانک‌ها. کنکاش مدیریت و حسابداری، ۲ (۱)، ۱۴-۳۵.

انصاری، علی؛ عسگری‌دهنوی، جواد. (۱۴۰۰). مطالعه تطبیقی ابزارهای حقوقی جایگزین ورشکستگی بانک‌ها. پژوهش حقوق خصوصی، ۷ (۲۷)، ۳۵-۵۲.

آذر، عادل؛ خسروانی، فرزانه؛ جلالی، رضا. (۱۴۰۰). تحقیق در عملیات نرم. تهران: سازمان مدیریت صنعتی. آذر، عادل؛ غلامزاده، رسول. (۱۳۹۸). کمترین مربعات جزئی. تهران: نگاه دانش.

پیراحمدی، مرضیه. (۱۳۹۹). بررسی آثار کلان ادغام بانک‌ها در نظام بانکی ایران. فصل‌نامه مطالعات مالی و بانکداری اسلامی، ۶ (۱۴)، ۳۳-۶۲.

حبیبی، آرش؛ آفریدی، صنم. (۱۴۰۱). تصمیم‌گیری چندشاخصه. تهران: انتشارات نارون.

حبیبی، آرش؛ جلال‌نیا، راحله. (۱۴۰۱). حداقل مربعات جزئی. تهران: انتشارات نارون.

خواجانه‌نایینی، علی. (۱۳۹۴). درآمدی تحلیلی بر نقش شبکه‌های سیاستی در سیاست‌گذاری عمومی. دولت پژوهی، ۱ (۳)، ۱۴۷-۱۷۵.

دانایی‌فرد، حسن؛ حسینی، سیدکاظم؛ کاظمی، سیدحسین. (۱۴۰۲). روش فهم مسئله‌مندی در مطالعه

- Kumar, S., Mamun, A., & Yashpal, M. (2023). Transition of Mergers & Acquisitions and Its Personnel Implications in Banking Sector: A Panoramic Review of Literature. *International journal of economic perspectives*, 17(3), 202-213.
- Maity, S., & Sahu, T. N. (2023). Mergers in banking industry: some emerging issues. *International Journal of Services and Operations Management*, 45(1), 130-150.
- Mercure, J. F., Sharpe, S., Vinuales, J. E., Ives, M., Grubb, M., & Nijse, F. J. (2021). Risk-opportunity analysis for transformative policy design and appraisal. *Global Environmental Change*, 70(1), 342-359.
- Miller, E., Cross, L., & Lopez, M. (2010). Sampling in qualitative research. *FBB research group*, 19(3), 249-261.
- Sawayama, K., & Kawaguchi, D. (2022). The Effects of Regional Bank Mergers on Local Firms.
- Tampakoudis, I., Nerantzidis, M., Artikis, P., & Kiosses, N. (2022). The effect of board size on shareholder value: Evidence from bank mergers and acquisitions. *European Management Journal*, 40(6), 883-894.
- Tannous, G., Mamun, A., & Zhang, S. (2021). Do regulatory bank mergers improve operating performance?. *International Review of Economics & Finance*, 73(4), 152-174.
- Uchino, T., & Uesugi, I. (2022). The Effects of a Megabank Merger on Firm-Bank Relationships and Loan Availability. *Journal of the Japanese and International Economies*, 11(2), 161-189.
- قلی پور، رحمت. (۱۳۹۸). تصمیم‌گیری سازمانی و سیاست‌گذاری عمومی. تهران: انتشارات سمت.
- قنبری، حمید. (۱۳۹۴). ادغام بانک‌ها در حقوق ایران و انگلستان، تازه‌های اقتصاد، ۳۹ (۱۴۵)، ۷۲-۷۵.
- مصلی‌نژاد، عباس. (۱۳۹۸). سیاست‌گذاری ارتباطات در عصر شبکه و جنبش‌های اجتماعی. فصلنامه سیاست‌گذاری عمومی، ۵ (۱)، ۱۴۷-۱۶۵.
- ملک، هادی. (۱۴۰۱). بررسی حقوقی انحصار امور مالی ناشی از ادغام بانک‌ها و مؤسسات مالی. قانون‌یار، ۵ (۲۱)، ۴۹-۳۱.
- هوشمند، مهدی؛ رنجبری، جهان. (۱۴۰۰). علت ادغام بانک‌های نظامی در بانک سپه و تأثیر آن بر اقتصاد کشور، چهارمین کنفرانس بین‌المللی سالانه تحولات نوین در مدیریت، اقتصاد و حسابداری، تهران.
- Attride-Stirling, J. (2001). Thematic networks: an analytic tool for qualitative research. *Qualitative research*, 1(3), 385-405.
- Chin, W. W. (1998). The partial least squares approach to structural equation modeling. *Modern methods for business research*, 295(2), 295-33.
- Cohen, J. E. (2013). *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Coyer, K., & Hintz, A. (2022). Developing the "third sector": Community media policies in Europe. In *Media Freedom and Pluralism*. Central European University Press, 17(1), 275-298.
- Dwiyanti, A., & Wondabio, L. S. (2023). Financial Due Diligence in Increasing Company Value Through Banking Mergers and Acquisitions During COVID-19. *Jurnal Akuntansi dan Bisnis: Jurnal Program Studi Akuntansi*, 9(1), 13-29.
- Gregorio, M., Fatorelli, L., Paavola, J., Locatelli, B., Pramova, E., Nurrochmat, D. R., ... & Kusumadewi, S. D. (2019). Multi-level governance and power in climate change policy networks. *Global environmental change*, 54, 64-77.
- Holsti, O. R. (1969). *Content analysis for the social sciences and humanities*, Reading, MA: Addison-Wesley.
- Kolleck, N., & Schuster, J. (2022). Youth participation in global policy networks on climate change. *International Journal of Educational Research*, 114 (2), 228-243.

Designing an Optimal Policy System for Bank Integration in Iran with an Emphasis on Network Policy

Shapour Taghizadeh ^{*1}, Soleyman Iranzadeh ², Ehsan Shakeri Khoiee ³

Background: The country's banking system needs integration for the proper implementation of monetary policies, and this integration is only possible from the place of merging smaller banks into larger banks with appropriate financial foundations.

Purpose: The present article was carried out with the aim of designing the optimal policy system for the integration of banks in Iran with an emphasis on network policy.

Method: This study is a cross-sectional survey research in terms of the applied-developmental goal, in terms of the method and time period of data collection, and in terms of the method of data analysis, it is a mixed research. The participants in the qualitative section are the senior managers of the country's banking industry, and the statistical group in the quantitative section is made up of the managers of the country's bank branches. The data collection tools were semi-structured interviews and researcher-made questionnaires. In order to identify the dimensions and components of the design of the optimal network policy system for the integration of Iranian banks, thematic analysis method was used, the structural-interpretive modeling method was used to determine the relationships of the elements, and the partial least squares method was used for validation.

Finding: 442 codes were identified using the qualitative theme analysis method in the open coding stage. Finally, through axial coding, 5 overarching categories, 8 organizing categories and 51 basic themes were obtained.

Conclusion: Based on the results, it was determined that banking environment assessment, internal organization assessment, bank stakeholder assessment and upstream documents have an impact on network policy and integration policy. Network and integration policies affect bank integration, and bank integration leads to financial and non-financial performance of banks.

Key words: Network policy, Bank mergers, Banking industry

¹ PhD Student of Public Policy, Faculty of Literature, Law and Political Science, Tabriz Branch, Islamic Azad University, Tabriz, Iran- Gh.taghizadeh@uma.ac.ir, 09143549369

² *Professor, Faculty of Management and Economics, , Tabriz Branch, Islamic Azad University, Tabriz, Iran. -(Corresponding Author) iranazadeh@iaut.ac.ir

³ Assistant Professor, Faculty of Literature, Law and Political Sciences, , Tabriz Branch, Islamic Azad University, Tabriz, Iran. - Shakeri- eh@yahoo.com